

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Telemark Arbeiderpartis årsmøte
Skien, 2.-3.mai 1992

DEN POLITISKE SITUASJON

Partifeller.

Det er hyggelig igjen å komme til årsmøte her i Telemark, dette fylket som er et Norge i miniatyr, med alle de perspektiver og muligheter dette rommer. Jeg regner med at dette også vil gjenspeile seg i debatten på dette årsmøtet.

Årsberetningen viser et arbeidsår preget av sakene vi har blinket ut som aller viktigst: Arbeid, barn og unge og miljø. Men beretningen viser også at et annet felt har stått helt sentralt i debatten: Helsepolitikken. Og den er ikke mindre viktig for Arbeiderpartiet. Helse- og eldreomsorgen vil alltid stå sentralt for vårt parti, selv om vi de siste årene har valgt å heise fram også andre felter, hvor utfordringene for velferdssamfunnet har vært og er spesielt store.

Dere har lagt mye arbeid i organisasjonsprosessen, og kan vise til framgang i medlemstall, selv om målet som var satt, ifølge beretningen kanskje var vel optimistisk. Men det å sette seg høye mål, er ikke nytt i vår bevegelse. Vi har store ambisjoner for det norske samfunnet, nå som før. Og vi kan nå fram, hvis vi har tro på egen politikk og egne krefter, og hvis vi makter å trekke sammen.

*

Denne våren står vi overfor større oppgaver, for partiet og for landet, enn på lenge. I en periode med store og raske forandringer føler mange usikkerhet for framtida. Vi ønsker et samfunn med arbeid for alle, med gode velferdstilbud, trygghet for pleie og omsorg, et samfunn hvor vi kan ta ansvar for oss selv og for hverandre. Men vi ser også at det er stor avstand mellom visjonen og hverdagen.

Arbeidsledigheten er altfor høy, ikke minst her i Telemark, hvor en av ti står utenfor det ordinære arbeidsmarkedet. Vi ser omsorgsbehov som ikke dekkes godt nok, både for barna, for syke og eldre. Vi ser nye sosiale problemer vokse fram. Vi opplever uro for framtida i distriktene.

Dette er hva vi skal debattere fram mot landsmøtet og formulere svar på i vårt program for resten av dette tiåret.

Vi skal gi våre svar på hvor vi vil og hvordan vi skal nå dit, i et nytt Europa som tar form etter den kalde krigens slutt. Det indre marked, EØS og EF preger debatten om hvordan vi skal finne svarene på de spørsmål som opptar, ikke bare oss, men som opptar også resten av Europa. Det er ikke rart at mange er i tvil om hvilken vei vi skal velge - og hvordan vi best kan gjenreise troen på egne krefter og evnen til å løfte i flokk for en bedre fremtid.

Mye er i forandring, men forandring i seg selv er ikke noe nytt. Den langsomme revolusjon som omskapte

fattigsamfunnet Norge til et velferdssamfunn var en løpende og gjennomgripende forandring. Så sent som i 1970 arbeidet 7.700 personer i Telemark innen jordbruk og skogbruk. I dag er det ikke engang halvparten så mange (3.290) som arbeider innen disse næringene. Likevel er det langt flere som er i arbeid i dette fylket i dag enn for 20 år siden, og levestandarden er blitt mye høyere enn den gang.

Mange av arbeidsplassene fra 1960- og 70-årene er blitt borte, men enda flere er kommet til, i bransjer vi dengang ikke tenkte oss muligheten av. Hva er det som tilsier at vi ikke skal kunne skape flere arbeidsplasser i årene fremover, når vi har skapt så mange de siste 20 årene?

Vi har muligheter. Vi kan hvis vi vil! For 15 år siden slåss vi for å få norske leverandører med på listene over de som kunne gi anbud på leveranser til oljevirkksomheten i Nordsjøen. Da Finn var i USA i fjor, ba det amerikanske energidepartementet om hjelp for å få amerikanske selskaper inn på disse listene. Vi har i disse årene bygd opp 3 norske oljeselskaper som kan konkurrere. De selskapene er stapp fulle av norsk ungdom.

Arbeid for alle er jobb nummer én - slik har det alltid vært for Arbeiderpartiet. Arbeidsledighet rammer enkeltmennesker og familier, nabolaget og nærmiljøet; den blir et anslag mot selve velferdssamfunnet. Når arbeidsløsheten er blitt så høy, er det ikke rart at det blir usikkerhet i parti og fagbevegelse.

Men vi må ikke la slik usikkerhet få lov til å lamme oss. Vi skal greie også denne jobben, selv om motbakken har vist seg å være lange. Problemene vi møtte etter 80-årenes utskielser og høye kostnader - som vi selv var med og skape - er forsterket av et internasjonalt tilbakeslag, der ledigheten har steget sterkt i de fleste land. Men problemene skyldes også at Norge som andre land gjennomgår et grunnleggende skifte med sterke endringer i teknologi og produksjon. Og det - partifeller - er noe vi ikke kan skjerme oss mot - eller velge å stå utenfor.

Tvert i mot, vi skal møte dem med en offensiv holdning! Det er det eneste som nytter. Vi kan ikke gjøre som to borgerlige regjeringen har gjort, gi opp når problemene melder seg!

Det var arbeiderbevegelsen som først så behovet for et forpliktende internasjonalt samarbeide, i det å forene de demokratiske kreftene på tvers av landegrensene. Men det var kapitalen og næringslivet som først hadde gjort det! Siden har kapitalen økt sin makt. Det er derfor vi må sikre de politiske og demokratiske kreftene muligheter til å kunne handle også på tvers av de nasjonale grensene.

Den største trussel mot sysselsetting og bosetting i framtida ligger i faren for at vår industri og vårt næringsliv skal bli satt utenfor i den internasjonale utvikling. Det ser man klarere enn mange andre steder her i fylket, med så mange industriarbeidsplasser som er avhengig av å få solgt sine produkter i utlandet. Det man også ser her i Grenlandsregionen, er at oljen har gitt viktige bidrag til vår

nasjonale inntekt. Men alle vet at oljen ikke varer evig, og at prisene er usikre.

Vi er altså nødt til å sikre grunnlaget for et sterk nasjonalt næringsliv også utenom oljen. Nettopp derfor er det så viktig at vi sikrer norsk næringsliv best mulig adgang til markedene - og det er først og fremst i EFTA- og EF-landene, hvor vi selger over 80 prosent av vår eksport.

I dag undertegner vi EØS-avtalen sammen med de 18 andre landene. Denne avtalen er helt nødvendig som etappe i vårt arbeide for full sysselsettingen. Jeg er glad for at EØS-avtalen har bred oppslutning i svarene fra studieringene også her i fylket, også fra dem som mener vi bør ikke skal medlemskap.

Med denne avtalen får våre bedrifter og forskningsmiljøer trygghet - vær ikke i tvil, det er mange arbeidsplasser som ikke er satt igang fordi det har vært usikkerhet omkring hvor Norge skal befinne seg på 90-taller. Nå vet alle: Det er trygt å satse på produksjon og arbeidsplasser i Norge. Vi vil kunne konkurrere på disse markedene i trygghet for at ingen spenner beinkrok på dem, fordi det er organer som passer på at spillereglene blir fulgt av alle.

Norge har i dag en av de laveste andeler industri-sysselsetting i hele Europa. Et nærmere samarbeid med Europa kan bidra til å snu denne utviklingen. For hva har skjedd - utenfor både EØS og EF i de siste årene? Jo, vi har mistet 93.000 arbeidsplasser i tradisjonell industrivirksomhet de siste ti årene, 50.000 de siste fire år og 13.000 bare i fjor.

Også i Telemark har vi mistet industriarbeidsplasser. I 1970 arbeidet hver tredje arbeidstaker innen industrien. I dag er det hver fjerde arbeidstaker som har sitt arbeid der.

Mye av dette - skal vi være klar over - skyldes kostnadene. Oljen førte til at vi bevilget oss en høyere levestandard enn industrien kunne bære. Men mye skyldes også selve forestillingen som dannet seg etter at Norge sa nei til EF og samtidig fikk oljeinntektene fra Nordsjøen tidlig på 70-tallet. Vi trodde at vi kunne være oss selv nok - at vi ikke trengte å være så aktive der ute på markedene.

Nå er vi nødt til å få til verdiskaping i fastlands-Norge som vi kan stole på når oljeinntektene igjen svinger nedover; for det må vi regne med. Da må både vi selv og verden omkring oss ha tro på at det nytter å satse i Norge, for her har vi orden i tingene, her samarbeider vi om å holde produksjonskostnadene lave.

Nå sier lederen av Nei til EF at det nok ikke blir mulig å gjenreise den fulle sysselsetting, selv om vi ikke går inn i EF. Men mulighetene er størst om vi står alene utenfor, sier han.

Men han forteller oss ikke hvordan dette skal skje? Da blir det bare vage antydninger. - Nei til EF er ikke et politisk parti, sier Kristen Nygaard som vil overlate

næringspolitikken til politikerne. Men ett råd har han: - Vi må skape ny virksomhet i produksjons-industrien.

Ja, akkurat, det er jeg enig i. Men hvordan går det da an å si nei, ikke bare til medlemskap, det gjør mange også i vårt parti - men også nei til EØS, slik Nei til EF, Sp og SV kjemper for? Det vil være et sterkt negativt signal til de miljøer som må være med på utviklingen av en moderne produksjonsindustri i Norge.

Det som er sikkert, er at våre bedrifter ikke kan skape flere arbeidsplasser dersom de skal være rettsløse i forhold til sine europeiske konkurrenter. Vi må ha spilleregler som kan beskytte oss, f.eks. mot dumpingtiltak. Også her i fylket har dere sett virkningene av dumpingtiltak fra konkurrerende land i ferroindustrien. Norge har tapt 40% av markedene i løpet av det siste tiåret, blant annet fordi vi ikke har hatt felles spilleregler.

Bedriftene må ha lik markedsadgang og like rettigheter som konkurrentene. Det får vi bare gjennom EØS eller EF-medlemskap. Her i fylket - hvor nesten annenhver industriarbeidsplass finnes i eksportrettet virksomhet - ja, så vet dere hvor viktig akkurat det er.

*

Noen ønsker å gjøre absolutt alt i norsk samfunnsdebatt til et spørsmål for eller mot EF. Det der, partifeller, er et blindspor.

Fra den mest bastante ja-siden kan vi få inntrykk av at alle problemene løser seg bare vi blir medlem av EF. Det er galt. Se bare på debatten i og mellom EF-landene. De aller fleste av de utfordringene vi diskuterer i Norge står på dagsorden også i EF-landene. Det gjelder arbeidsledigheten, miljøproblemene, demokrati, styring, distriktpolitikk og det gjelder velferd. Alle leter etter bedre løsninger, og mange spør om vi kan oppnå mer ved å samarbeide framfor å bekjempe hverandre.

På nei-siden skapes ofte det motsatte inntrykk, nemlig at vi kan løse alle problemene bare vi holder oss utenfor europeisk samarbeid i EØS eller EF. Noen tror tydeligvis at vi har norske forhold i dag som bare kan fryses fast og virkemidler som bare venter på å bli tatt i bruk dersom vi får holde på for oss selv.

Ja, partifeller, hadde det eksistert en enkel norsk vei til full sysselsetting og løsning av miljøproblemene, ja da hadde vi valgt den veien for lengst! Hvordan skulle vi tenke på å ta belastningen med å la være? Det er fordi vi ikke har gode nok virkemidler alene at vi må se utover Norges grenser.

Senterpartiet og SV kaller alt som er skakt og skjevt for EF-tilpasning.

Men hva ville en borgerlig regjering ville ha betydd for løsningen av de viktige sakene i dag? Senterpartiet anbefalte velgerne en borgerlig regjering før valget i 1989 og de forhandlet frem plattformen fra Lysebu.

Men etter 11 måneder ba de oss om å overta. Den gjenstridige virkeligheten ble for vanskelig, og de følte uro over å være med videre på den politikken som selvsagt ble

sterkt preget av Høyre. Det visste de jo om, før valget. Da blir det ganske fantastisk når Senterpartiet, som etter å ha vært i regjering sammen med Høyre, har valgt å være støtteparti for oss, påstår at vi står på feil side i verdikampen! Ja, de ønsker at vi skal fortsette i regjering også etter 1993! Dette henger ikke i hop, partifeller.

Alt for mange synes helt å glemme at midt oppe i alle vanskelighetene gjennomlever vi også en periode preget av store sosialdemokratiske reformer:

- Vi bygger ut barnehager og omsorg for familier og barn som aldri før. Foreldrepermisjonen ble ikke utvidet med en eneste dag fra 1981 til 1986, nå har vi økt fra 18 til 35 uker, eller 44 uker med 80% kompensasjon. Vi er på god vei mot målet for denne perioden; ett år med 80% lønnskompensasjon, med utgangspunkt i inntektsoppgjøret nå i vår.
- Vi gjennomfører den raskeste øking av utdanningstilbudet siden 9-årig skole ble gjennomført. 30 000 flere elever fått plass i videregående skole og 40 000 ungdommer studieplasser i høyere utdanning. Før påske vedtok vi å øke med ytterligere 4 500 studieplasser fra høsten av. Til sammen øker vi dermed opptaket med 9 500 ved studiestart til høsten.

Gjennom meldingen om høyere utdanning og "Norges-nettet" organiseres høyere utdanning på en ny, effektiv og samtidig distriktsvennlig måte. Vi har nettopp presentert for Stortinget Regjeringens opplegg for å gi all ungdom rett til videregående utdanning - og for å ta et krafttak for bedre yrkesopplæring - og det siste er jammen på tide.

- Statsbankene er igjen i ferd med å få en ny og viktig rolle i vår økonomi. Rammene for Husbanken og Lånekassen er økt og rentene senket. Den nye Norges Postbank tar nå form - en mer allsidig og livskraftig bank som vil nå ut til alle deler av landet - også de mest spredtbygde. Vi oppretter Statens Nærings- og Distriktsutviklingsfond som et sentralt og sterkt redskap for å stimulere næringsutviklingen i alle deler av landet, i nært samarbeid med lokale krefter.
- Og la oss ikke glemme: Vi har stoppet framstøtene i retning av å privatisere Televerket, Postverket og Jernbanen slik høyrekreftene tok sikte på. Vi skal videreutvikle disse virksomheter i fellesskapets tjeneste. Omstilling er nødvendig, men vi vil gjøre det som er mulig for at dette skal skje uten oppsigelser.
- Vi har foretatt den opprydding i skattesystemet som partiet har bedt om på hvert eneste landsmøte fra og med 1979 - nå får alle den samme verdi av rentefradraget. Dere husker det kanskje, kravet om lik verdi av

rentefradraget for alle. Det er innført en deling mellom personinntekt og bedriftsinntekt. Det blir større rettferdighet og et system som i det lange løp gir mer fornuftig bruk av ressursene.

Vi tar i bruk nasjonale virkemidler og vi har vilje til styring. Men vi må hele tiden se hvordan vi kan styre bedre, hvordan vi kan få innflytelse over de kreftene som former vårt samfunn, og som kommer utenifra. Det er et kjennetegn ved et reformparti som Arbeiderpartiet at vi søker etter nye og bedre løsninger når de gamle ikke virker godt nok. Og det gjør de ikke, når vi har nesten 200.000 ledige!

Og det er nettopp det vi opplever i dag. På område etter område viser det seg at isolerte tiltak i et enkelt land ikke er nok. Hele perioden etter 1972 er preget av større omstillinger på godt og vondt i norsk arbeidsliv og i det norske samfunn enn kanskje noen gang før. På mange områder har vi ikke erfart og opplevd det jeg vil kalle nasjonal selvråderett, men nasjonal avmakt.

Vi opplever nasjonal avmakt overfor store deler av en internasjonal utvikling vi ikke liker. Vi er en del av en økonomisk utvikling som ikke har gitt tilstrekkelig og ikke riktig vekst og sysselsetting. Vi blir innhentet av den internasjonale media-utviklingen. Vi er en del av et felles miljø - tenk bare på at nitti prosent av den sure nedbøren over Norge kommer drivende fra andre land.

De gamle nasjonale grenser har ingen virkning overfor den mengde av informasjon om teknologiske og andre endringer som vokser frem. Det opplever våre bedrifter, våre fiskerier, vårt skogbruk og vårt landbruk. Vi møter krefter og utviklingstrekk som norske virkemidler ikke alene kan råde over.

Og da kan vi bare konstatere: Vi har selvråderetten på papiret, men i praktisk politikk blir den stadig mindre. Vi kan ikke knipse i fingrene å bestemme en egen norsk rente eller et eget norsk kostnadsnivå. Vi er avhengig av hva som skjer rundt oss.

Da Hydro tidligere i vinter la fram sine resultater for ifor, var tallene dårlige. Ja, hvorfor var det det, dere? Fordi gjødselsmarkedet i Europa var preget av fallende priser, fordi oljeprisen var lav og lunefull, fordi petrokjemidivisjonen gikk fra fire gode år og rett over i en real nedtur i fjor, fordi prisene på magnesium fortsatte å falle og fordi aluminiumsmarkedet var svakere i fjor enn året før. Nå melder heldigvis Hydro om bedre tall hittil i år, fordi trendene har snudd. Ja, dette gir egentlig et godt innblikk i den internasjonale konjunktursituasjonen og hva den betyr for oss og hverdagen for norske bedrifter.

Poenget med at jeg nevner dette: Vi kan ikke velge oss bort fra slike realiteter. Se hva Senterpartiets industripolitiske talsmann sier - selv om det er stikk i strid med det Senterpartiet sa foran Stortingsvalget. Da kjørte de en valgkamp med at CO₂-utslippet måtte halveres innen år 2000. Nå sier han altså at vi må senke CO₂-avgiften, for det nytter

ikke at norsk industri har et avgiftsnivå som ligger langt over de landene vi konkurrerer med. Da må vi jo spørre hvor reell den selvråderetten er, som Senterpartiets leder mener vi må stå utenfor både EØS og EF for å ivareta.

Skal vi få ned arbeidsledigheten må vi øke verdiskapningen. Vi bruker mulighetene som ligger i offentlig sektor. Det er over 50.000 flere ansatt i offentlig sektor nå enn da vi overtok i 1986. Men vi må også få større fart på næringslivet. Vi må satse både på de store, industrielle lokomotivene som vi finner flere av i Grenland; og vi må bli stadig flinkere til å få fram de små og mellomstore bedriftene. En ekstra ansatt i hver bedrift, så er mye gjort. Men tenker jeg ikke bare på industri i tradisjonell forstand, men på vare- og tjenesteproduksjonen i sin helhet. For å få den fulle kraft inn i denne prosessen, må vi friske opp og styrke forståelsen for industriens vitale rolle i samfunnet vårt.

Vi står midt oppe i kraftige forandringer i hele industri- og verdiskapningsbegrepet. Kunnskapsekspløsjonen og den teknologiske utviklingen endrer i virkeligheten grunnlaget for det industrisamfunnet som har vokst fram gjennom dette århundre. Produksjon er ikke lenger bare den virksomhet som skjer i fabrikklokalet; det er en prosess knyttet til hele kunnskapskjeden i samfunnet. Foredling og forvaltning av kunnskap blir vår nye, store utfordring, både i næringslivet og i det offentlige.

Utdanning, forskning og utvikling blir helt sentrale deler av en politikk for økt verdiskapning og industriell utvikling. EF-landene så at de tapte i kampen mot Japan og USA. Noen husker kanskje Europa-pessimismen. Det gikk dårlig på 70-tallet, da Europa ble forbigått av USA og Japan. Derfor samarbeider de nå om en rekke forsknings- og utviklingsprosjekter. Norsk næringsliv vil få større muligheter, hvis de får mulighet til å delta i dette samarbeidet. Blir vi stående utenfor, blir mulighetene mindre.

Vi er i dag sterkere knyttet sammen med våre europeiske naboer enn tidligere. Da blir vi fort enige om, slik vi ble det på landsmøtet i 1990 at vi trenger mer fellesskap og mer ansvar, også av hensyn til dem som kommer etter oss.

Vi må mobilisere våre felles krefter i den enkelte kommune for å skape et godt samfunn, for å sikre næringsgrunnlaget basert på lokale forutsetninger, bygge ut barnehager, skoler, helsesentra, og omsorgen for de eldre og de psykisk utviklingshemmede.

Vi må mobilisere fellesskapet i fylket for å sikre helsetilbudene, utdanningstilbudene og skape høyere kompetanse i alle deler av fylkets næringsliv.

Vi må mobilisere våre nasjonale krefter for å ta felles løft - slik at vi i fellesskap kan skape levende bygder, levende industristeder og levende byer.

Og så er spørsmålet: Er det nok? Er vi ferdig når vi har gjort jobben der? Nei, vi må også mobilisere fellesskapet utover Norges grenser. Vi må også styrke demokratiet, evnen til ansvar og fellesskap i en enda videre ramme.

At vi i det internasjonale samfunn skal legge ned våpnene overfor hverandre - det blir vi også fort enige om.

Men vi trenger også å ha et rettssamfunn, slik vi har i vårt eget land, vi må også ha det tvers av grensene. Det er der mennesker ferdes, varene fraktes og pengene flyttes på sekunder gjennom dataterminalene.

Vi trenger regler som gjelder for alle så vi kan kjøpe og selge våre varer og tjenester i trygghet mot å bli overkjørt av de store og sterke. Det er bare i en internasjonal ramme de små land kan stå opp mot de store og sterke. Vi trenger spilleregler som gjør at vi kan ha trygge støtteordninger til distrikter og jordbruk - ordninger som ikke blir utfordret ved hver korsvei av de som er større og sterkere enn oss.

Vi trenger mere - ikke mindre - samlet demokratisk styring. Kan vi styre miljøkvalitetene i luft, vann og jordsmonn bare gjennom vedtak i kommunestyre og Regjering og Storting?

Nei, se landsmøtet i 1990. Vi må ta i bruk overnasjonal styring. Det er den samme konklusjon som alle de andre demokratiske landene i Europa kommet til. Det er dette som har vært drivkraften bak utviklingen av EF-samarbeidet. Veldig mye greier landene på egen hånd, faktisk det aller meste. Men på noen områder kan de komme lenger om de fatter vedtak sammen.

Når vi nå diskuterer om Norge skal søke EF-medlemskap, la oss ikke glemme hva som er bakgrunnen.

Den økonomiske utviklingen i EF gjennom 70- og begynnelsen av 80-årene skapte store vansker, med sterkt økende arbeidsledighet og et svekket næringsliv. Det rådde pessimisme og tafatthet i Europa, mens Japan økte sine markedsandeler.

Det var for å møte disse vanskelighetene EF-landene tok initiativet for å øke sitt samarbeid gjennom dannelsen av det indre marked - med felles regler for næringsvirksomheten og et større felles ansvar, også for de vanskeligstilte delene av EF-området, etter at EF også var utvidet med Hellas, Spania og Portugal i sør.

Da Arbeiderparti-regjeringen måtte overta ansvaret i 1986 - fordi jappe-perioden ikke lenger kunne fortsette - var det helt klart at vi måtte lete etter nye og mer omfattende samarbeidsformer mellom EFTA og EF, hvis ikke EFTA-landene skulle bli hengende etter - og bli utestengt fra det indre marked, som også er vårt marked.

Det var dette vi sa fra om i Europa-meldingen i 1987, og som Stortinget sluttet seg til i 1988. Den gang var alle partier med på den konklusjonen, mer dere det.

Vårt perspektiv den gang var ikke å ta opp igjen spørsmålet om medlemskap. Vi ville skape noe nytt - et bredere grunnlag for fremtidens Europa, noe som kunne bygge bro også til våre nøytrale nordiske naboer - og våre EFTA-partnere Sveits og Østerrike. Vi ville ha en modell for et samarbeidende Vest-Europa.

Dette var vår visjon, slik det startet med EFTA-møtet i Oslo og tok form i forhandlingene om EØS: 19 land i et nært og

forpliktende samarbeid.

Den samme høsten - 1989 - opplevde vi det dramatiske sceneskiftet da Berlin-muren falt og med ett endret Europas historie - og vår fremtid. Den kalde krigens handlingslammelse var over - de øst-europeiske landene banker nå på EF's dør - sammen med våre nøytrale naboland Sverige og Finland.

Bare i løpet av de siste to år er utviklingen gått så raskt at alle innlærte og vante forestillinger må vike. EF er blitt den viktigste samlende politiske kraft - ikke bare i Vest-Europa, men i hele Europa, øst og vest, nord og sør.

Når vi kommer til 1993 kan det hende vi vil stå alene igjen i EFTA som ikke-søkerland, muligens sammen med Island. Når vi på landsmøtet skal ta stilling til medlemskaps-spørsmålet, må det være klart for alle: Det vi nå diskuterer er om også vi skal stå sammen med våre to naboland når de allerede har bestemt seg for å bringe det store flertallet av Nordens folk inn i det europeiske fellesskapet.

Forskjellen fra situasjonen i 1972 er helt avgjørende: Skulle vi søke nå, vil vi vite på forhånd at vi vil stå sammen både med Norden - og med våre allierte i NATO. Vi ville være med, sammen med landene i Norden og det øvrige Vest-Europa, når den neste Europa-endringen skal skje - når vi skal ta imot de øst-europeiske landene som har vært rammet så hardt av kommunistdiktaturet, etter hvert som de går fra avtaler med EF til å bli deltakere fullt ut i et samlet Europa, og da ikke med 6 land som i 72, men med mer enn 20 land.

I 1972 var det mange som mente det ville være et dramatisk valg for Norge å ta skrittet inn i EF. I dag vil jeg si - på bakgrunn av det Europa som avtegner seg - vil jeg si at det er et mer dramatisk valg om vi skulle velge å ta skrittet bort fra et nesten samlet Norden som vil være med og gjøre seg gjeldende i Europa.

Siden vi startet arbeidet med EØS-avtalen har EF tatt nye skritt for å utdype og utvide sitt samarbeide. I den lille nederlandske byen Maastricht ble EF-landene enige om viktige beslutninger når det gjelder det økonomiske samarbeidet. I traktaten heter det - og jeg vil sitere hva som står der, og som vi hører mye rart om - nemlig at samarbeidet skal "fremme harmonisk og balansert utvikling av økonomisk virksomhet, bærekraftig og ikke-inflatorisk vekst som respekterer miljøet, en høy grad av sammenfall i den økonomiske politikken, et høyt nivå for sysselsetting og sosial beskyttelse, styrking av levestandard og livskvalitet, økonomisk og sosial samhörighet og solidaritet mellom medlemslandene."

Dette er målsettinger vi også bør kunne slutte oss til. Det er en beskrivelse av viktige verdier i den europeiske kulturen, som også Norge og Norden er en del av.

EF-landene ønsker å sikre et stabilt økonomisk område som ikke preges av spekulasjon i svingende valutakurser, der ett land ikke får anledning til å skyve sine problemer over på de andre.

Få land kan ha større fordeler av en slik stabilitet enn nettopp Norge som har en så utadrettet økonomi. Og det var det

som var grunnen til at Syse-regjeringen, som Senterpartiet var med i, valgte å knytte den norske kronen til ECU. Vi er tjent med at de landene vi handler med holder orden i eget hus, på samme måte som vi selv gjør det.

Her hjemme gjøres mye rart for å skape skremmebilder rundt begrepet union, blant annet ved å vise til unionen med Sverige, som var en påtvunget underkastelse i 1814. Stormaktene bestemte at Norge skulle legges inn under Sverige. Hva har det å gjøre med et helt frivillig samarbeid med andre demokratiske land nesten 200 år senere?

Den unionen EF-landene arbeider imot, er uttrykk for et ønske om å forene sine krefter for å bedre løse felles problemer. Det finnes ingen historiske paralleller! Det finnes ikke en så omfattende demokratisk prosess tidligere.

EF er ikke endelig ferdig i dag, og vil ikke bli det i morgen. Dette samarbeidet er en løpende politisk prosess som påvirkes og formes av hva medlemslandene kan enes om.

EF forandret seg da Danmark, England og Irland ble medlem i 1973. Blant annet ble det ny forståelse for at landbruk i distriktene, ja det krever egne støtteordninger.

EF forandret seg også da Hellas, Spania og Portugal ble medlem på 80-tallet. De siste årene har sosial og økonomisk utjevning mellom Nord og Sør blitt en viktig oppgave for Fellesskapet.

Og, jeg er ikke i tvil, EF vil også forandre seg om de andre nordiske landene, med sitt klima, sine distrikter og sin strategiske betydning kommer med. Faktisk er det slik at hvis Norge, Finland og Sverige går inn i EDF, så utvides Efs geografiske område seg med 50 prosent!

Hvilke krefter er det så som ønsker å bremse utviklingen av samarbeidet i EF? Som er bremseklosser i den politiske samlingsprosessen? Det er konservative og sterkt nasjonalistiske krefter. Det er de som nå slåss mot et tettere og mer forpliktende samarbeide.

Så er det knapt noe område i verden der det er mere regler, styring og kontroll av markedskreftene enn i EF. Det var ikke for ingenting at Margareth Thatcher fryktet sniksosialisering via Bryssel!

Våre søsterpartier over hele Europa er sterke tilhengere av EF. Det gir dem en viktig politisk ramme å kjempe innenfor, i tillegg til den nasjonale - og i tillegg til den globale - i FN - og FN's organisasjoner.

Derfor engasjerer den europeiske fagbevegelsen seg aktivt på europeisk nivå, blant annet for å sikre at høye standardkrav blir lovfestet som minimumsregler i alle europeiske land. Det må være viktig også for fagbevegelsen i Norge.

Det er også spørsmålet om konsernfaglig samarbeide. I fjor fremmet f.eks. EF-kommisjonen et opplegget til konsernfaglig samarbeid som er mer vidtgående i EF enn vi noen gang har fått til i Norden. Det vil omfatte bedrifter med mer enn 1.000 ansatte i to EF-land. Etter vedtakene i Maastricht kan dette nå vedtas med vanlig flertall. Det blir altså ikke

lenger mulig for ett land å blokkere for dette. Regjeringen ønsker også - slik LO har bedt om - at dette skal bli en del av EØS-avtalen. Dette viser at Euro-LO har fått en sentral posisjon i den sosiale dialogen i Europa.

Vår franske partifelle Jean Pierre Cot sier det kort og enkelt til Arbeiderbladet: EF er et overnasjonalt samarbeide som gjør at sosialdemokratiske verdier og politikk for første gang fremmes på en arena som tidligere var forbeholdt de multinasjonale selskapene.

Skal vi være med på å finne svar på morgendagens utfordringer må vi styrke den store politiske familien som deler våre verdier. Også vi må samarbeide med andre for å sikre sosialdemokratiske verdier - sosialt ansvarlige velferdsordninger - og fremsynte regler for styring av kapitalen og sikring av hensynene til mennesker og et rent miljø.

I alle europeiske land er det en diskusjon om innholdet i den nasjonale selvråderetten - heller ikke dette er noe typisk norsk. Det er viktig, det ligger nær vår folkesjel. Vi kjenner det fra debatten om Demokrati i hverdagen fra 70-årene. I Maastricht ble EF-landene enige om at et viktig prinsipp som vi skal merke oss nøye. I det løpende samarbeidet skal de legge til grunn det de kaller nærhetsprinsippet. Det betyr at det som kan bestemmes lokalt, regionalt eller nasjonalt, skal bestemmes der, nærmest dem det angår. Landene skal bare fatte beslutninger i fellesskap når dette er helt nødvendig for å nå felles mål.

Om vi blir medlem og deltar i samarbeidet for større stabilitet og forutsigbarhet, så vil det fortsatt være vi selv som bestemmer alle vesentlige deler av den norske økonomiske politikken. Fordelingen av midlene, sammensetningen av budsjettets inntekter og utgifter og budsjettets størrelse berøres ikke, og forblir vårt eget ansvar. På slutten av 1990-tallet vil snaut 1,5 prosent av landenes BNP gå til fellesskassen. Resten, 98,5 prosent, vil vi disponere selv, slik Stortinget bestemmer.

Det er ingen i Europa som ønsker detaljstyring utenfra. Beslutningene i EF fattes av Ministerrådet, der representanter for de folkevalgte regjeringene sitter rundt bordet. Og EF-kommisjonen, som er satt til å forvalte samarbeidet mellom 12 land med 320 millioner innbyggere, teller til sammenlikning bare halvparten av de kommuneansatte i Oslo. Hvorfor nevner jeg det? Fordi det sies så mye om dette enorme byråkratiet. Det er faktisk ganske beskjedent i forhold til de oppgaver det har.

Også i EF ønsker alle land å sikre et levende folkestyre der folk trekkes med og tar ansvar. På de aller fleste områder som omfatter folks hverdag er det ingen andre enn landene, fylkene og kommunene som er i bedre stand til å ta beslutninger.

Ta velferdspolitikken som et eksempel. Arbeidet i studiesirkelene i partiet, også her i Telemark, viser at mange er urolige for at det åpne økonomisk markedet EF innebærer skal utsette våre velferdsordninger for indirekte press.

Er det grunn til å frykte dette? Ser vi på EF-landene i dag, er det variasjoner i velferdsordningene, men i en eller annen form går de samme ordningene igjen. De nordiske landene er kommet langt i utviklingen av velferdsordninger, men på noen områder er flere av EF-landene kommet lenger.

Velferdsordninger er et nasjonalt anliggende i EF. Skulle Norge bli medlem, kan vi selv bestemme hvordan vi vil fordele det vi skaper, hvordan vi vil ivareta helse, omsorg, utdanning, distriktene, miljøet og utviklingen av den offentlige sektor. Her gjelder det - som vi alltid har visst i dette partiet, selv om vi kan glemme det av og til - hva vi selv vil, hva vi får politisk oppslutning om og - ikke minst: Hva vi har råd til.

Når EF-landene legger så stor vekt på nærhetsprinsippet så viser det at vi står overfor et samarbeidsområde av 12 forskjellige land som slett ikke har til hensikt å opphøre som selvstendige nasjoner, slik enkelte her hjemme hevder.

Når vi ser for oss et EF av rundt 20 land så sier det seg selv at det er grenser for hva landene kan bruke tid og krefter på i fellesskap. EF-kommisjonens president Jacques Delors har for sin del sagt at EF bør vurdere å føre flere oppgaver tilbake til medlemslandene, nettopp for å få bedre anledning til å arbeide med de sakene som virkelig krever felles handling.

*

Vi er stolte av den distriktspolitikken vi har stått for og den økte styrke den har betydd for vårt land. Det er derfor ikke vanskelig å forstå uroen for at den skal svekkes. Men derfor er det også viktig at vi kan møte framtiden med tro på egne krefter. Vi må møte utfordringene offensivt. Vi må videreutvikle virkemidlene våre slik at vi kan sikre målene om spredt bosetting og levende bygder.

Ute i distriktene er det nå mange som er bekymret. Hele Norge, også næringene i distriktene, må faktisk innstille seg på leve med åpnere markeder og større konkurranse fra andre land. Dette kommer som en følge av GATT-forhandlingene, og er en utvikling Norge selv er tjent med.

I EØS-avtalen har vi fått klare forsikringer om at de kriterier vi benytter som grunnlag for støtte til næringsliv i distriktene - med en kombinasjon av arbeidsmarked, levekår og spredt bosetting, kan føres videre. Det var meget viktig at vi greide det gjennom arbeidet med EØS-avtalen. Det betyr at vi kan beholde de viktigste av de virkemidlene vi nå benytter.

Heller ikke ved et EF-medlemsskap har vi grunn til å frykte for våre muligheter til å føre en aktiv distriktspolitikk. Det er økende interesse for distriktene og deres muligheter også i mange EF-land. Sammen med nærhetsprinsippet er sterkere samarbeide mellom regionene viktige bidrag for å motstå sentralisering i Europa. Det var det Thorvald Stoltenberg snakket om i Tromsø, et samarbeide om Barentshav-regionen. Slik utviklingen nå går, vil det være naturlig å forvente at også norske distrikter vil kunne yte godt av støtte fra regionalfondene.

Å stå alene betyr ikke at utviklingen i EF ikke vil

påvirke oss. Vi står nå for eksempel overfor en vesentlig senking av matvareprisene i Sverige, med opptil 30% lavere priser for viktige matvarer de nærmeste årene. Med vår lange grense mot Sverige, kan vi i Norge stå overfor et valg mellom tidenes største handelslekkasje eller å søke og tilpasse vår landbrukspolitikk slik at også vi greier å produsere til lavere priser for forbrukerne.

Det er slike forhold, og - ikke minst - forhandlingene om en ny GATT-avtale som gjør det nødvendig å foreta en omlegging i landbrukspolitikken; uavhengig av om vi skal søke medlemskap eller ikke.

Men at vi må foreta forandringer, betyr ikke at vi skal gi opp viktige prinsipper: Vi er sikker på at vi skal greie å drive landbruk over hele landet, og yrkesutøvere i landbruket skal ikke ha en lavere levestandard enn befolkningen for øvrig. Det vil Arbeiderpartiet ta vare på i utformingen av den nye landbrukspolitikken. Men det er ikke alle partier som ser slik på det.

Vi vil ikke foreta noen brå omlegging av landbrukspolitikken. Ved vårens jordbruksoppgjør går Regjeringen inn for en forsiktig videreføring av det opplegg som ble lagt fram i fjor. Dere husker bråket, ja, kanskje noen av dere deltok også? Tallene viser et helt annet og mer positivt bilde enn jordbruksorganisasjonene hevdet den gang. Oppgjøret ga en klar inntektsframgang for største delen av distrikts-jordbruket som driver med melk og kjøtt.

Mange vil at innsatsen skal konsentreres om det mest effektive jordbruket, så får heller de mest sårbare distriktene seile sin egen sjø. Dette aksepterer ikke vi. I 1987 lå en sauebonde nede på 80 prosent av gjennomsnittlig inntekt for norske bønder. Med den profilen Staten har inn i sitt tilbud under årets oppgjør, vil de bli hevet opp til 99 prosent av gjennomsnittlig inntekt. Det betyr en inntektsøkning på mellom 6.000 og 9.000 kroner pr årsverk. En melkebonde i fjellbygdene lå også nede på 80% av gjennomsnittet i 1987. Tilbudet i årets oppgjør vil innebære at inntekten heves til 97% av gjennomsnittet. For melkebøndene betyr tilbudet en inntektsøkning på mellom 7.000 og 15.000 pr årsverk.

Det er i Statens tilbud også i år lagt inn betydelige midler - 320 millioner - til å utvikle alternativ sysselsetting, ofte i kombinasjon med jordbruket. Det er viktig her i Telemark, hvor det er lang tradisjon for å kombinere jordbruk med bygdeturisme, med fiske og annen utnyttelse av utmarksressursene.

Ser vi nærmere på landbrukets vilkår i EF, så ser vi at mye er i forandring. EF er på vei mot en reform der jordbrukets rolle defineres som noe mer enn ren matproduksjon. Nå skal det legges større vekt på miljø, bosetting og distriktsutvikling i bred forstand.

Selv om landbruks-politikken er et felles anliggende, så benytter landene fremdeles en rekke tiltak for å støtte sitt nasjonale jordbruk. Det vil selvsagt også vi gjøre.

I forhandlinger med EF vil vi ha viktige felles interesser med resten av Norden når det gjelder landbruket.

Det er nå de nordiske land kan arbeide sammen for at det tas hensyn til vår særlige stilling - vårt arktiske jordbruk, slik finnene har formulert det.

Vi kommer ikke bort fra at vi driver jordbruk under helt andre betingelser enn i landene lenger syd i Europa. I et åpnere verdensmarked vil det være avgjørende at våre handelspartnere - ikke bare i Europa, men i hele verden - aksepterer de støtteordninger vi bruker. Der vil EF være den beste støttespiller vi kan ha. De må være i pakt med regelverket, og det tror jeg vi kan greie.

Neste gang EF tar opp nye medlemmer kan det bli med Polen, Ungarn og Tsjekkoslovakia - land som har helt andre jordbruksinteresser enn vi. Skal vi sikre en trygg omstilling til en ny internasjonal virkelighet har vi kanskje vår beste sjanse nå, sammen med de andre Nordiske landene.

Jordbruket er og vil fortsatt være en viktig del av næringsgrunnlaget i distriktene. Men det er lenge siden jordbruket alene kunne sikre bosettingen. I vår distriktpolitikk er både fordeling og mobilisering av egne næringer viktige nøkkelord.

La oss heller ikke glemme at mange av våre viktigste eksportnæringer ligger i distriktene. I tillegg er både reiseliv og trebearbeidende industri er blant de interessante vekstnæringer. Skogens rolle for nasjonaløkonomien og virksomheten i distriktene er helt spesiell i Norge, Sverige og Finland. De europeiske land er dominerende som markeder for nordisk tre-bearbeidende industri.

I dag foregår det diskusjoner innad i EF og i de enkelte EF-land som er av betydning for denne industrien. I Tyskland diskuterer man hvor mye retur-papir som produsentene skal påbys å blande inn ved produksjon av nytt papir. Dette påvirker markedet også for norsk eksport av papir basert på nytt trevirke.

I den finske debatten har hensynet til skogbruket vært blant de viktigste argumenter for å søke EF-medlemskap. Både i Finland og i Sverige legger skogbruksnæringen vekt på å få å få være med på utformingen av spillereglene i de viktigste markeder, og dere har kanskje lagt merke til at skogbruket ikke stiller seg helhjertet bak bondelagets kamp mot EF og EØS.

Da Sverige søkte EF-medlemsskap, var finnene engstelige for å sitte utenfor når deres viktigste markedsland ble med. Men de var også engstlige for at deres viktigste konkurrent på markedene for tre-bearbeidede produkter skulle bli sittende alene ved forhandlingsbordet i EF. Mange av de samme forholdene gjelder for oss.

Dette handler igjen om selvråderetten. Det dreier seg også om å ta vare på norske interesser i det forum, som enten vi er med eller ei, kommer til å bestemme så mye av vår fremtid.

*

Partifeller,

Frykt og usikkerhet knyttet til selve omfanget av omstillinger i det moderne Norge og det moderne Europa, er blitt et selvstendig problem både politisk og økonomisk i

Norge, - og kanskje særlig i distriktene. Vi er for lite opptatt av mulighetene, hva vi kan skape ved å mobilisere egne krefter lokalt, nasjonalt og i samarbeid med andre land.

Fra Nei-partiene får vi høre at vi skal helt stå utenfor - og da snakket jeg om dem som er imot både EØS og EF - og de synes jeg fjerner seg fra en virkelighet og den framtid som kan tjene våre barn og barnebarn. De mener vi skal bygge opp et alternativt samfunn. Men vi har ennå hørt lite om hvordan det samfunnet skal se ut. Det er ikke nok å si nei til EØS og EF dersom det vi ønsker er å slippe unna konkurransen og samspillet med andre land. Da må vi lukke grensene og si nei til samarbeidet i GATT, EFTA, OECD og store deler av det nordiske samarbeidet.

Resultatet ville bli nedleggelse av industri, massearbeidsledighet og langt mindre å fordele. Det er en utvikling ingen ønsker. Faktisk er det slik at partier som sier nei til EØS og EF - er de som er imot økonomisk vekst, men som er rausere enn noen til å dele ut penger til alt og alle, fra kilder som vi ikke aner hvor skal komme fra!

Det mest sannsynlige ved et nei i dag - som i 1972 - er, som noen har uttrykt det, at vi tenker nei, men lever ja. Vi kan si nei til EF, men ikke nei til de vedtak EF gjør. Fordi vi ikke er tjent med å unndra oss selv innflytelse, vil det å stille seg utenfor være en dårlig anvendelse av selvråderetten.

Hvis vi velger å bli medlem av EF, skal vi være pådriver i miljøkampen og i kampen for en bærekraftig utvikling. Det er to land i dag, Danmark og Nederland som er pådrivere i EF, det er de som står oss nærmest foran Rio-konferansen. Vi skal presse på innad samtidig som vi skal være pådrivere internasjonalt.

Vi skal også bidra til at Europa ikke glemmer at det store flertall av verdens befolkning i den tredje verden er sunket stadig dypere inn i fattigdom, i et økonomisk og økologisk uføre. Også der er Danmark og Nederland på linje med oss. Det er bare et internasjonalt krafttak som kan snu denne utviklingen. De europeiske landene, hvor demokratiets vugge sto, har et særlig ansvar for den globale utvikling, Europa må være rede til å bære et ansvar som går utover seg selv. Her kan de nordiske land - som alltid har lagt stor vekt på solidarisk politikk og utviklingshjelp - bidra til å sette de avgjørende miljø- og utviklingsspørsmålene øverst på dagsorden. Derfor er det mange ute i Europa som ønsker Norden velkommen i EF.

Partifeller,

I det historiske valg vi nå står - la meg trekke linjene tilbake til strategi-diskusjonen i Arbeiderpartiet tidlig i dette århundre. Arbeiderbevegelsen ble til fordi man hadde visjoner om et bedre samfunn med rettferdig fordeling og like rettigheter til alle.

Parti-medlemmene visste at det var langt fram. Skulle de delta i politikken og kjempe for makten i Stortinget der de borgerlige partiene dominerte, eller skulle de stå på utsiden med sin protest? Vi vet hva de valgte; de valgte å gå inn, og

de lyktes.

Det handler om mye av det samme i dag. Vi liker ikke alt vi ser rundt oss. Mye må forandres. Skal vi få til en bærekraftig utvikling må landene i Europa legge om kursen. Heldigvis er vi ikke alene om å ønske det. Skal vi da ha tro på våre verdier og at de deles av et flertall av Europas folk, eller skal vi la andre bestemme, og stå igjen på utsiden? Bli vedtakene om vår fremtid bedre i EF, hvis vi ikke er med? Det kan umulig være tilfelle. Alle har vi ambisjoner om å gå inn et sted for å være med og påvirke utviklingen til det bedre.

Her i Telemark går mye av splittelsen i synet til EF-medlemskap mellom de tunge eksportredde industrimiljøene i Grenlands-området og distriktene i resten av fylket. Vi skal ikke ta vare på det ene på bekostning av det andre. Vi må sikre mulighetene både for våre industri og våre distrikter. Det kan vi - og det vil vi!

Vi kan gi norske distrikter større innflytelse og større trygghet ved å ta vare på våre interesser innenfor EF - fremfor å stå utenfor og måtte leve det de andre har kommet fram til i de andre landene i Europa.

En av utsendingene til årsmøtet i Hedmark sist helg argumenterte mot at vi skulle være med i EF ved å erklære: Vi er ikke tjent med et mer markedsorientert samfunn! Det er jeg hundre prosent enig i! Det er jo kapitalens dominans, overkjøringen av menneskenes behov og interesser som har vært drivkraften i hele arbeiderbevegelsens historiske kamp. Demokratiet og politikken må styre også på tvers av landegrensene.

Det er nettopp derfor vi må velge oss til innflytelse, og ikke fra innflytelse. Vi må ha selvtillit nok, kraft nok og mot nok, til å slåss for våre verdier, sammen med våre partifeller ute i Europa.